

PAM Pokrajinski
arhiv
Maribor

Moderna
arhivistika

Časopis arhivske teorije in prakse
Journal of Archival Theory and Practice

ISSN 2591-0884

<https://doi.org/10.54356/MA>

Letnik 7 (2024), št. 1 / Year 7 (2024), No. 1

Maribor, 2024

Prejeto / Received: 20. 08. 2024

1.01 Znanstveni članek

1.01 Scientific article

<https://doi.org/10.54356/MA/2024/LATY9297>

UČINKI ČUSTEV NA PRIPRAVO IN PERCEPCIJO ARHIVSKIH RAZSTAV

Mojca Horvat

arhivska svetovalka, Pokrajinski arhiv Maribor, Slovenija
študentka doktorskega študija na univerzi Alma Mater Europaea
mojca.horvat@pokarh-mb.si

Izvleček:

Namen pričujočega prispevka je opisati metodo, s katero bi dokazali, da čustva pomembno učinkujejo na avtorje in obiskovalce arhivskih razstav. Navedene so raziskave, ki dokazujejo, da so arhivske razstave eden od najboljših načinov za komuniciranje z laiki. Osredotočanje na čustva in ne samo na dejstva bi pripomoglo k temu, da bi bile razstave bolj dostopne vsem, s tem pa bi se bolj odprli tudi arhivi kot institucije. Prispevek ponudi metodologijo za analizo arhivskih razstav, ki se ukvarja z obiskovalci (percepcijo) razstav in avtorji (pripravo) razstav. S takimi analizami bo mogoče ugotoviti, kako pripraviti arhivsko razstavo, da se bo čim bolj dotaknila čustev obiskovalcev in jih tako motivirala za poglobljeni ogled, učenje in spoznavanje novih tem ter navezovanje podrobnejših vsebin na že znana dejstva.

Ključne besede:

arhivska razstava, čustva, motivacija, razstavni eksponat, arhivsko gradivo

Abstract:

The Effect of Emotions on the Preparation and Perception of Archival Exhibitions

The aim of this paper is to describe a method for demonstrating that emotions significantly influence both the authors and visitors of archival exhibitions. It references research showing that archival exhibitions are among the most effective means of communicating with the general public. By focusing on emotions rather than merely presenting facts, exhibitions could become more accessible to a broader audience, thereby enhancing the openness of archives as institutions. The paper provides a methodology for analyzing archival exhibitions, addressing both visitor perception and the preparation by exhibition creators. Through such analyses, it will be possible to determine how to design archival exhibitions that resonate deeply with visitors' emotions, thereby motivating them to engage more thoroughly, learn, and explore new topics while linking detailed content to existing knowledge.

Key words:

archival exhibition, emotions, motivation, exhibit, archival material

1 Uvod

V splošni deklaraciji o arhivih, ki jo je sprejel Mednarodni arhivski svet (MAS), je poudarjeno, da igrajo arhivi "*poglavitno vlogo pri razvoju družb, saj varujejo in prispevajo k individualnemu in skupinskemu spominu. Prost dostop do arhivskega gradiva bogati naše znanje o človeški družbi, spodbuja demokracijo, ščiti pravice državljanov in izboljšuje kakovost življenja*" (Splošna deklaracija o arhivih, 2009). Če se vprašamo, kako zagotavljati prost dostop do arhivskega gradiva za širšo javnost, igrajo pri tem pomembno vlogo arhivske razstave. Te so eden od najbolj koristnih načinov za komuniciranje z laiki, ki arhivov še ne poznajo in se na razstavi prvič srečajo s pisnimi viri (Kim, 2009, str. 104).

Ob pogledu v zgodovino ohranjanja kulturne dediščine vidimo, da se je odnos do tega, komu so zgodovinske zbirke sploh dostopne, skozi čas spreminjal, na tej podlagi pa lahko sklepamo, da se odnos spreminja tudi v sedanosti in se bo spreminjal še v prihodnosti. Baier (2023) razglablja, da so že v antiki hranili zgodovinske zbirke, vendar je še posebej v srednjem veku pri tem šlo predvsem za kopičenje bogastva, ki je bilo javnosti nedostopno in namenjeno le osebam iz višjih slojev ter bogatim institucijam (samostanom, cerkvam ipd.). Samo osebe znotraj teh institucij so imele dostop do njih. V devetnajstem stoletju so se zasebne zbirke preoblikovale v muzeje, arhive in podobne institucije, ki so bile odprte za javnost. Vendar pa je bil dostop do njih še vedno svojevrsten privilegij, saj niso bile namenjene vsem slojem prebivalstva. Eden od razlogov za to je bila dostopnost na podlagi intelektualne ravni, kar je ponovno pomenilo izključenost nekaterih družbenih slojev. Kot kaže, so institucije, ki se ukvarjajo z zgodovino, že od nekdaj povezane s koncepti moči in znanja. V preteklih desetletjih so se muzeji, arhivi, knjižnice idr. razvijali naprej, in sicer iz institucij, ki zgolj hranijo in razstavljajo zgodovinske artefakte, v institucije, ki ustvarjajo pripovedi, omogočajo obiskovalcem multimedijška doživetja in ustvarjajo nove spomine. Tako se razvoj v smeri odprtosti nadaljuje. Eden od načinov, ki bi zagotovo pomagal, da se institucije odprejo širši javnosti, bi bil, da bi svoj pogled usmerile na področje čustev. Osredotočanje na čustva in ne samo na dejstva bi lahko pripomoglo k temu, da bi bile zgodovinske razstave bolj dostopne vsem (Baier, 2023, str. 42), s tem pa bi bili bolj dostopni tudi arhivi kot institucije, kar je v duhu deklaracije o arhivih.

Čustva so duševni procesi in stanja, ki izražajo človekov vrednostni odnos do zunanjega sveta ali samega sebe. Posameznik spozna osebe, dogodke in situacije ter jih s čustvi ovrednoti, to pomeni, da določi njihovo vrednost zase. Čustva so torej evalvacije in se pojavljajo ob objektih, ki so za posameznika pomembni. Opravljajo več funkcij, med drugim delujejo kot motivi, saj usmerjajo človeka k objektom in situacijam, ki sprožajo pozitivna čustva (Kobal Grum, 2021, str. 12; primerjaj Milivojević, 2008). Kljub temu se mnogim strokovnjakom, ki delajo v muzejih, arhivih in podobnih institucijah, še vedno zdi, da je pomembno le spodbujanje miselnih procesov pri obiskovalcih, ne pa tudi vzbujanje čustev. Zato še ni veliko raziskav o vlogi, ki jo lahko čustva igrajo pri zgodovinskih razstavah. Na tem področju bi bilo še posebej pomembno preučiti, kako različni so lahko čustveni odzivi. Isti razstavni eksponat lahko vzbudi popolnoma drugačen čustveni odziv, odvisno od tega, kdo ga opazuje. Pri zgodovinskih dogodkih vedno obstajajo različni vidiki, zato morajo biti strokovnjaki pozorni na včasih celo nasprotujoče si čustvene reakcije, ki jih lahko doživijo obiskovalci (Baier, 2023, str. 42–43). Zgodovinsko znanje je čustveno in sproža vprašanja o našem lastnem razumevanju sveta okoli nas (Trofanenko, 2011, str. 493). Fotografije in besedila iz preteklosti ali celo že besedilo, ki govori o preteklosti, lahko vzbujata nostalgijo. "*Pri tem očitno ni bistveno, kako je besedilo zastavljeno – zdi se namreč, da tisto, kar povzroča nostalgijo, nista avtor in njegov slog, ampak bralec sam*" (Ferlež, 2012, str. 178–180).

Javnost precej bolje pozna muzejske razstave kot arhivske, in vendar imajo arhivi v primerjavi z muzeji prednost pri pripravi razstav, kar se tiče posredovanja informacij o določeni temi na podlagi originalnih virov. Nasprotno imajo muzeji več strokovnega znanja s področja muzejske pedagogike, priprave razstav, izobraževalnega vidika razstav in prakse v razstavni dejavnosti (Kim, 2009, str. 126). Vendar arhivske razstave postajajo vse bolj priljubljene in marsikatero institucije redno razstavljajo arhivsko gradivo. Razstave lahko prikažejo največje dragocenosti iz arhivov, postavljajo vprašanja, ki spodbujajo razmišljanje, se navezujejo na praznovanja oz. obletnice in prikažejo arhivsko gradivo, ki je na voljo za raziskovanje. Poleg fizičnih razstav so vse bolj priljubljeni tudi različni prikazi v virtualnem svetu. Arhivsko gradivo je zaradi svoje večinoma dvodimenzionalne oblike zelo primerno za spletne razstave, ki spremljajo ali nadomeščajo fizične razstave, poleg tega ga lahko uporabimo za aplikacije in avdio komentarje. Spletne razstave imajo možnost omogočiti podrobnejšo perspektivo, vključiti kratke filme, uporabiti povečave originalov in celo orodje za transkripcijo arhivskih dokumentov (Howgill, 2015, str. 183–185).

Nekateri zgodovinarji in arhivisti se očitno ne zavedajo, da imajo pri njihovem delu določen vpliv njihova lastna čustva, torej tudi pri pripravi razstav. Pri prikazovanju zgodovinskih dejstev se karseda izogibajo vzbujanju čustvenih reakcij, pravijo, da čustva motijo objektivnost in v znanosti ni prostora zanje (prim. Rosenwein, 2002; Vodopivec, 2004; Verginella, 2006; Frevert in Schmidt, 2011, str. 5–7; Jeraj, 2018; Baier, 2023, str. 42 idr.). In vendar čustva arhivista vplivajo na njegov izbor, odločitve in popise (Rupčić, 2022). Frevert in Schmidt (2011) sta skušali preučiti, od kod izvira ta odpor, in dognati, ali so ti strahovi upravičeni. Kaj natanko je začelo skrbeti nemške zgodovinarje v zgodovinskem razcvetu 70. in 80. let dvajsetega stoletja? Želja širšega kroga ljudi, da se ukvarjajo z zgodovino, obiskujejo zgodovinske razstave in berejo tovrstne knjige, je bila sprva pozitivno sprejeta. Vendar je akademske zgodovinarje zmotilo, da se povpraševanje ni vedno usmerjalo v to, kar so jim ponujali. Biografije so se prodajale veliko bolje kot strokovne zgodovinske monografije ali zborniki, narativnost je bila bolj priljubljena kot statistično obogatena analiza socialnih struktur in konjunktturnih ciklov. Vendar se negativna napoved iz tistega časa ni uresničila. Trditev, da so domnevni nostalgiki s političnih robov škodili politični kulturi v Nemčiji, je težko zagovarjati. Avtorici trdita celo, da je politična kultura v Nemčiji imela korist od različnih pogledov na zgodovino, da so boljši različni pogled in tudi spopad med spominjanji kot pa v katerokoli smer obrnjeno enoumje.

Frevert in Schmidt (2011) sta se poglobili tudi v očitek, da zanimanje širše javnosti izvira ne toliko iz potrebe po razjasnitvi in racionalni argumentaciji, temveč bolj iz iracionalnih čustvenih nagnjenj in hrepenenj. Vprašali sta se, od kod izvira sum, da bi takšno povpraševanje lahko povzročijo manipulacije. Ali zgodovinske razstave, kot so bile v Nemčiji zasnovane od konca sedemdesetih let dalje in so bile pri občinstvu zelo dobro sprejete, res le izpolnjujejo potrebo po romantiki, subjektivnosti in občutljivosti? Ali pa omogočajo vrsto "čutnega spoznavanja", ki pritegne obiskovalce, ne da bi jih čustveno preplavilo in zasvojilo? Odgovor avtorici ponujata na podlagi primerjave dveh različno zasnovanih razstav o Prusiji, ki sta bili postavljeni leta 1981. Gre za zelo občutljivo temo, ki je pri Nemcih deloma vzbujala nostalgijo, deloma pa nekakšen sram. Prva razstava je skušala "zgodovinsko znanje prepričljivo približati širokemu občinstvu" in pri tem stavila na "princip verodostojnih virov" skupaj z dodatnimi pojasnili. Glavni cilj je bil obiskovalce obsežno informirati in čimbolj izničiti čustveni naboj teme. Druga razstava je na podlagi zbirke vsakdanjih predmetov in osebnih spominov pričarala prav tako nazoren kot impresiven prikaz pruske zgodovine. Ta novi muzejski koncept se je popolnoma zanašal na epistemološko moč čustev. V razstavnem katalogu so takrat zapisali, da je čustvenost "pot do spoznanja". Predmeti, ki nosijo čustveni naboj, so sposobni osvetliti določeno obdobje, posebne dogodke, biografske povezave in usode

ter jih približati obiskovalcem, tako da jih lahko podoživljajo. Vsakdanje življenje in državna politika sta bili na tej razstavi predstavljeni druga ob drugi, tako rekoč izenačeno. Razporeditev na razstavi je bila abecedna, ni vsebovala normativne metapripovedi in je zato pustila domišljiji obiskovalcev mnogo prostora za asociacije. Ker so se zavedali kritikov takšnih "sentimentalnih" konceptov, so se potrudili s pojasnjevalnimi in kontekstualnimi komentarji opremiti eksponate. Trdili so, da učenje in spoznavanje zgodovine potrebujeta oboje: "kategorije, ki so povsem racionalne", v obliki besedil, na drugi strani pa s čustvi nabite vizualne predstavitve, torej eksponate. Šele njuno vzajemno delovanje oživi zgodovino in jo trajno vtisne v spomin (Frevert, Schmidt, 2011, str. 9–10).

Emocije se v naši družbi razumevajo kot nasprotje racionalnosti, kot negativna protipomenka racionalnosti in razuma, ki se jima pripisuje bistveni pomen za uspeh demokratične kulture. Po običajnem interpretacijskem vzorcu bi, če čustev ne bi močno nadzorovali, ampak jih mobilizirali, spodkopali racionalno razmišljanje, izničili razum, razvili destruktivno delovanje in predstavljali demokratičnemu razvoju grožnjo. Ta nasprotna razumevanja čustev in racionalnosti sta od 17. stoletja zaznamovala zahodno filozofijo in zdi se, da še danes vplivata na naše razmišljanje (Frevert, Schmidt, 2011, str. 19). Ljudje, ki se v javnosti ne izogibajo čustvom, so hitro osumljeni, da jih hočejo izkoristiti za določene politične namene. Ta strategija je bila znana iz Tretjega rajha, drugih totalitarizmov in iz časa hladne vojne. Zgodovinarji se pogosto izrazito izogibajo čustvenim temam. Proizvodni podatki in statistike delovnih bojev npr. veljajo za pomembnejše kot družinska pisma posameznikov. Čustva nikoli niso mogla postati sredstvo za zgodovinsko spoznanje, ki je iskalo čim bolj racionalne metodologije. Ali morda v tej "čustveni abstinenci" akademske zgodovine leži razlog, da je javnost iskala druge medije (Frevert, Schmidt, 2011, str. 11–12)?

Poglejmo še, kako je z arhivskimi razstavami v Sloveniji. Na spletnih straneh Arhiva Republike Slovenije je zapisano: "*Arhivsko gradivo, od srednjeveških pergamentnih listin, rokopisnih kodeksov, spisovnega in katastrskega gradiva, načrtov, zemljevidov, zapuščin, fotografij in filmov do sodobnih digitalnih zapisov na različnih medijih, predstavlja nenadomestljivo pričevanje o preteklih dogodkih in je pomemben del naše kulturne dediščine ter nacionalnega spomina. Kot varuh te zakladnice spomina Arhiv Republike Slovenije pripravlja razstave, ki so namenjene popularizaciji slovenske arhivske dediščine. Prisotne so tako v fizičnem kot virtualnem svetu. /.../ V zadnjih dveh desetletjih so se zvrstile številne izjemno zanimive razstave, ki so obeležile prelomnice v zgodovini slovenskega naroda, predstavile v skrivnosti zavito prostožidarsko ložo, ali pa arhive kot zakladnice spomina. Vselej pa so te razstave predstavile jagodni izbor najlepših in najpomembnejših dokumentov, ki jih v svojih fondih in zbirkah hrani osrednji slovenski državni arhiv*" (<https://www.gov.si/podrocja/kultura/arhivi/>). Podobno velja za regionalne in cerkvene arhive, ki iz leta v leto pripravljajo več razstav, čeprav priprava razstav ne spada med osnovno, ampak med spremljajočo dejavnost arhivov.

Glede na zgoraj navedene razprave in raziskave bom skušala v tem prispevku nadaljevati ter poglobiti analizo arhivskih razstav v povezavi z emocijami. Namen pričujočega prispevka je opisati metodo, s katero bi dokazali, da čustva pomembno učinkujejo na avtorje in obiskovalce arhivskih razstav.

2 Metodologija

Večina avtorjev arhivskih razstav se osredotoča predvsem na vsebino in morda prav zato, kljub kvaliteti in strokovnosti, ostanejo razstave v javnosti nekoliko spregledane (Kim, 2009). Howgill (2015) predlaga sistematično evalvacijo arhivskih

razstav, s pomočjo katere bi ugotovili, kaj pri obiskovalcih vzbudi največ interesa, kaj jih pritegne za obisk in natančnejši ogled razstavnih eksponatov ter napisov z razlagami.

Arhivske razstave je mogoče analizirati na dveh ravneh:

- fizični ravni (izbira predmetov, postavitvev in fizično oblikovanje),
- človeški ravni (kako se obiskovalci odzivajo na razstavo).

Vsaka analiza bi morala upoštevati obe ravni. Čeprav je najbolj enostavno, če uspešnost razstave merimo s številom obiskovalcev, ta metoda ne upošteva, ali so obiskovalci dejansko razumeli in občutili tisto, kar so avtorji želeli sporočiti. Če ljudje ne razumejo razstave, ta ne bo dosegla svojih komunikacijskih ciljev, zato mora vsako merjenje uspešnosti razstave odražati tako reakcije obiskovalcev kot tudi namere avtorjev. Razstava je sestavljena iz posameznih elementov, zato naj bi analiza opazovala tudi odzive obiskovalcev na posamezne eksponate, ne le na celotno razstavo. Prihodnje arhivske razstave lahko izboljšamo s ponavljanjem uspešnih elementov oz. tipov razstavnih eksponatov in spreminjanjem manj uspešnih elementov, kot jih identificiramo glede na odziv obiskovalcev (Howgill, 2015, str. 186–189).

2.1 Percepcija razstav

Za analizo arhivskih razstav Howgill (2015) priporoča naslednjo metodologijo: razstavo obiščejo štiri presojevalci, ki prej ne poznajo razstave in teme, ki jo prikazuje, nato pa razpravljajo o svojih vtisih na podlagi vnaprej določenih kriterijev. Ti kriteriji zajemajo štiri sklope dejavnikov:

- Udobnost. Obiskovalci najlažje dojemajo in se učijo, če se dobro počutijo, zato je pomembno, da se zlahka orientirajo v razstavnem prostoru, da so črke na panojih dovolj velike, da se jim ni potrebno preveč sklanjati, če hočejo prebrati besedilo, ipd.
- Angažiranost. Razstava mora nagovarjati obiskovalca, mu vzbujati interes z ustrezno izbiro razstavnih eksponatov in samo postavitvijo. To zajema vprašanja, kot so: ali je razstavljeno raznovrstno gradivo, se lahko obiskovalci poučijo o temi na različne načine, ali ključni eksponati vodijo obiskovalca skozi razstavo ipd.
- Utrjevanje. S tem je mišljeno utrjevanje novih spoznanj, ki jih obiskovalec dobi na razstavi. Ta nova spoznanja je treba na sami razstavi večkrat ponoviti in podkrepiti na različne načine, da si jih obiskovalec na koncu zapomni.
- Pomembna izobraževalna izkušnja. Razstava naj bi nudila obiskovalcem priložnost, da se na prijeten način nekaj novega naučijo (Howgill, 2015, str. 185–186).

Poleg zgoraj opisanega načina je mogoče analizirati arhivsko razstavo tudi na podlagi opazovanja obiskovalcev, meriti čas, ki ga obiskovalci prebijejo ob določenem razstavnem eksponatu, opazovati, po katerem vrstnem redu si obiskovalci ogledujejo razstavo ipd. Nekateri dosedanje raziskave v Angliji so bile narejene tako, da obiskovalci niso vedeli, da se jih opazuje, saj so raziskovalci bili mnenja, da bi morda spremenili svoje obnašanje, če bi vedeli, da jih opazujejo. Ker se jih v izsledkih raziskave ne da identificirati, so raziskovalci menili, da ne potrebujejo njihove privolitve za sodelovanje. Druge raziskave so bile narejene s soglasjem, kot možnost je navedeno obvestilo o poteku raziskave ob vhodu, za katerega pa je tudi vprašanje, če ga vsi obiskovalci sploh zaznajo (Howgill 2015, str. 186–187). V Sloveniji se glede na priporočila pooblaščenke

za varstvo osebnih podatkov za tovrstno opazovanje obiskovalcev ne smejo uporabiti varnostne kamere, ki so nameščene v arhivskih razstaviščih. Le-te so namreč namenjene izključno varovanju ljudi in premoženja arhiva, pravne podlage za to, da bi si ogledali posnetke, da bi videli, kakšne so reakcije ljudi ob gledanju razstave, pa ni. Zato bo treba razmisliti o drugačnih možnostih za opazovanje obiskovalcev.

Dosedanje raziskave, ki jih opisuje Howgill (2015), so se omejile na opazovanje od 20 do 40 obiskovalcev, avtorica pa priporoča, da se nato s temi obiskovalci izvede še kratke in strukturirane intervjuje. Gre za intervjuje, ki so neke vrste vprašalniki, ki jih uporablja anketar kot vodilo v intervjuju (Ambrož, 2023, str. 128–129). Intervjuji bi npr. lahko vsebovali naslednja vprašanja:

- Opišite, zakaj ste se odločili obiskati to razstavo.
- Kateri elementi oz. vrste gradiva in vidiki razstave so vam bili všeč in kaj vas ni posebej pritegnilo?
- Kaj je usmerjalo in vodilo vašo pot po razstavi? + (Zabeleži, ali so bili sami, ko so stopili v prostor ali so bili v prostoru že prej obiskovalci.)
- Kaj menite, da bi se naj iz te razstave naučili?
- O čem bi razstava še lahko govorila? (prirejeno po Howgill, 2015, str. 186).

2.2 Priprava razstav

Podatke za analizo in vrednotenje razstav dobimo tudi od avtorjev. Howgill (2015) svetuje polstrukturiran intervju, ki je kombinacija vnaprej določenih vodilnih vprašanj in prostega pogovora (Ambrož, 2023, str. 128–129). Pogovor z avtorjem je pomemben zaradi razjasnitve omejitev, ki so vplivale na razstavo: čas, finance ali notranja organizacija, ki so avtorjem morda onemogočili oblikovati razstavo, kot bi si jo želeli. Poleg tega se s takim intervjujem izve, kaj je avtor hotel doseči oz. povedati z razstavo, predvsem, kar se tiče izobraževalnega vidika razstave. Slednje se nato lahko primerja z rezultati, pridobljenimi z intervjuji obiskovalcev (Howgill, 2015, str. 189).

Za ugotavljanje vpliva emocij na pripravo arhivskih razstav bom razvila še dodaten način, ki predstavlja kombinacijo delfske študije in anketiranja. Za anketiranje sem najprej pripravila osnutek vprašalnika s 33 trditvami, ki se nanašajo na emocije v zvezi z:

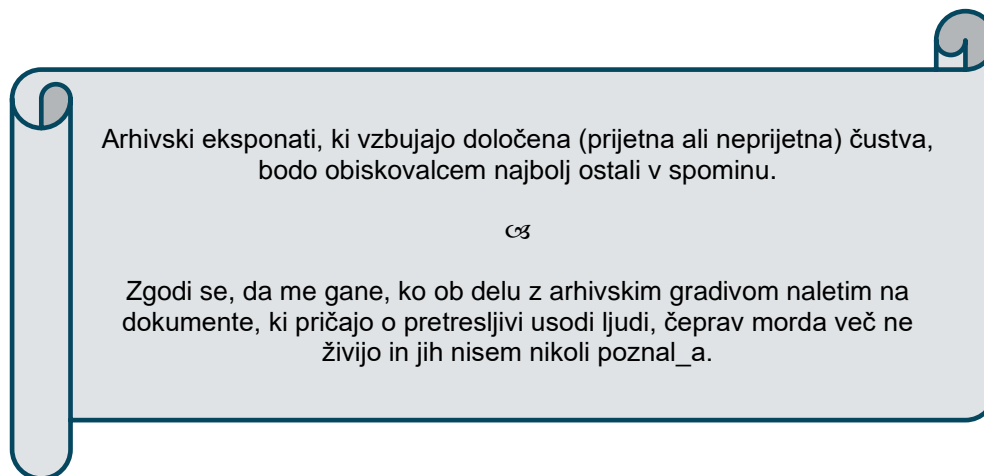
- namenom razstave in pričakovanji glede odziva obiskovalcev,
- izborom gradiva za razstavo,
- razstavami originalov ali reprodukcij in spletnimi razstavami.

Te trditve bodo anketiranci ocenjevali po Likartovi lestvici:

- 1 – nikakor se ne strinjam,
- 2 – ne strinjam se,
- 3 – sem neodločen_a,
- 4 – strinjam se,
- 5 – popolnoma se strinjam.

Da bi bile trditve v anketi čim bolj merodajne in oblikovane čim boljše, sem za mnenje v zvezi s trditvami vprašala še druge arhiviste. V ta namen je bila izvedena

delfska študija z osmimi strokovnjaki iz slovenskih javnih arhivov. Gre za osebe, ki imajo večletne izkušnje s pripravami arhivskih razstav, prihajajo pa iz različnih slovenskih arhivov, iz vsakega regionalnega arhiva po eden, eden iz Arhiva Republike Slovenije, eden pa iz cerkvenih arhivov. Z vsemi je bil najprej izveden telefonski pogovor, v katerem sem jih poprosila za sodelovanje in jim na kratko opisala raziskavo. Po njihovi privolitvi v sodelovanje jim je bil poslan dopis z natančnimi navodili in osnutek trditev za anketni vprašalnik. Sodelujoči strokovnjaki naj bi ocenili, ali se jim zdijo trditve primerne, kaj bi v vprašalniku spremenili ali izpustili in kaj dodali.

Slika 1: Primer trditev iz anketnega vprašalnika.

Na podlagi s pomočjo delfske študije končno izoblikovanega vprašalnika bo vprašalnik preveden še v angleški jezik in poslan avtorjem arhivskih razstav v Sloveniji in tujini.

3 Rezultati

Težava izvedene delfske študije je bila, da so nekateri sodelujoči kljub jasnim navodilom zapisovali svoja mnenja in odgovore glede trditev v vprašalniku, namesto da bi dejansko predlagali, kako izboljšati vprašalnik. Vseeno se je iz njihovih komentarjev dalo izluščiti nekatere izsledke, ki so vodili v preoblikovanje vprašalnika. Najbolj izrazito je bilo strinjanje, da je treba trditve razporediti v sklope. Le ena oseba je očitno opazila, da so sklopi že bili narejeni, čeprav niso bili posebej poimenovani in niso imeli posebnih naslovov. Na podlagi tega večinskega strinjanja sem trditve bolj jasno razporedila po sklopih, nekatere trditve združila in posameznim sklopom dodala naslove:

- Obiskovalci,
- Avtor,
- Originali, reprodukcije, spletne razstave.

Naslednje strinjanje strokovnjakov je bilo, da bi kazalo dodati trditve v zvezi z uporabo sodobnih tehnologij na razstavi, avdio-vizualnih vsebin, interaktivnih tabel ipd. Sodelujoči so opozorili tudi na pomembnosti dobrega razmerja med sliko in besedo pri razstavi. Napisi k eksponatom naj ne bi bili predlogi, podrobnejša pojasnila naj bi bila dodana v katalogu ali kje drugje. Več jih je omenilo, da predstavljajo razstave spodbudo za nadaljnje raziskave, razmišljanja, obisk arhiva ipd. Nekateri so poudarili, da čustva, ki

se pri obiskovalcih sprožijo med ogledom razstav, spodbudijo pomnjenje, interes, pripovedovanje spominov ipd. Na podlagi zgoraj naštetih pripomb sem v vprašalnik dodala nekaj trditev.

Nestrinjanje strokovnjakov se je pojavilo bolj pri pogledu na arhivske razstave kot pri predlogih za preoblikovanje vprašalnika. Morda se tukaj nakazuje tudi, kje se bodo pokazale razlike sodelujočih v anketi. Do povsem uravnoveženega mnenja je prišlo glede vprašanja, ali je bolje razstavljati originale ali reprodukcije arhivskega gradiva. Ena oseba je mnenja, da je treba uporabljati originale, ena reprodukcije, dve osebi, da je najboljša kombinacija obeh, štiri osebe pa se glede te teme niso opredelile (Graf 1).

Graf 1: Uporaba originalov ali reprodukcij na arhivski razstavi

Povsem uravnoveženo je bilo tudi mnenje v zvezi z objektivnostjo pri interpretaciji zgodovine in prikazu na razstavi. Dve osebi sta poudarili velik pomen objektivnosti, zaznati je bilo mnenje, da ocenjujeta, da bi znale emocije negativno vplivati na ta faktor, dve osebi sta bili mnenja, da se absolutne objektivnosti kljub prizadevanjem ne more doseči, štiri osebe pa se niso opredelile o tej temi (Graf 2).

Graf 2: Objektivnost na razstavi

Najbolj očitno nestrinjanje sodelujočih v delfski študiji se je izkazalo pri tem, ali avtorje razstav zanimajo čustva in želje obiskovalcev. Sedem sodelujočih svoje razstave pripravlja tako, da imajo v mislih čustva in želje obiskovalcev, ena oseba pa se za to ne zanima (Graf 3).

Graf 3: Upoštevanje čustev in želja obiskovalcev

4 Diskusija in zaključki

Na osnovi z delfsko študijo pridobljenih mnenj in pripomb sodelujočih strokovnjakov je bil preoblikovan vprašalnik, in sicer tako, da sem posamezne trditve izločila, tiste, ki so si bile precej podobne, pa združila v eno. Kot že omenjeno, so trditve zdaj razporejene v tri jasne sklope in tudi poimenovane:

1. Obiskovalci,
2. Avtor,
3. Originali, reprodukcije, spletne razstave.

Skupno število trditev za vprašalnik je zdaj 23. Vprašalniku sem dodala še nekaj elementov, in sicer:

- država,
- spol,
- starost: do 30 let, 30–50 let, +50 let,
- število arhivskih razstav, pri katerih sem bil_a avtor_ica ali soavtor_ica: 0, 1–3, več kot 3.

Na podlagi ankete, izvedene z avtorji arhivskih razstav, bodo v drugem koraku zbrani dokazi učinkovanja čustev na pripravo arhivskih razstav. Z opazovanjem obiskovalcev ter intervjuji z njimi bodo zbrani dokazi za učinkovanje čustev na percepcijo. Rezultati analize bodo primerjani z dosedanjimi raziskavami in obstoječo literaturo. Na podlagi pridobljenih rezultatov bom predlagala možnosti za izboljšave pri pripravah arhivskih razstav in načrtala, na kakšen način bi se lahko izvajale redne evalvacije arhivskih razstav. Pri tem bodo upoštevane finančne, kadrovske in druge možnosti ter omejitve, ki jih imajo pri tem slovenski arhivi.

Literature in raziskav o arhivskih razstavah v Sloveniji doslej še ni bilo. Pomembno je raziskati, kateri tipi razstavnih eksponatov najbolj pritegnejo obiskovalce. Tudi to, kako pripraviti arhivsko razstavo, da se bo čim bolj dotaknila čustev obiskovalcev in jih s tem motivirala za poglobljeni ogled, za učenje in spoznavanje novih tem in navezovanje podrobnejših vsebin na že znana dejstva. Ker ima vseživljenjsko učenje velik pomen, je treba raziskati elemente, ki vplivajo na motivacijo za priložnostno (informalno) učenje. Arhivske razstave so kamenček v mozaiku takšnega učenja, ker pa se arhivsko gradivo lahko zelo dobro uporabi tudi za razne interaktivne aplikacije, ki bodo najbrž vse bolj priljubljene v prihodnosti, bo s to raziskavo položen temelj za ugotavljanje, kakšne dokumente naj arhivisti pripravijo in predstavijo širši javnosti.

5 Viri in literatura

- Ambrož, M. (2023).** *Metodologija raziskovanja v družboslovju. Pragmatični Pristop k raziskovanju v družbenih vedah.* Maribor: Alma Mater Europaea – Evropski Center Maribor, Alma Mater Press.
- Baier, J. (2023).** Exhibiting Feelings: Emotions in the History Museum. *Stability, Security, and Happiness* (Off Campus: Seggau School of Thought 8), str. 41–56. Graz : Universitätsbibliothek Graz, 2022. DOI: www.doi.org/10.25364/25.8:2022.4.
- Ferlež, J. (2012).** *Maribor, urbana etnologija in nostalgija.* V J. Repič, J. Hudales (Ur.), Antropološki vidiki načinov življenja v mestih (str.171–186). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Ljubljana.
- Frevert, U. in Schmidt, A. (2011).** Geschichte, Emotionen und die Macht der Bilder. *Geschichte und Gesellschaft* 37, str. 5–25. DOI: <https://doi.org/10.13109/gege.2011.37.1.5>.
- Howgill, E. (2015).** New methods of analysing archival exhibitions. *Archives and Records*, 36:2, str. 179–194. DOI: www.doi.org/10.1080/23257962.2015.1052784.
- Jeraj, M. (2018).** O rabi in zlorabi arhivskega gradiva tajnih služb (na primeru pripovedi o Milovanu Llichu, objavljene v Koroških vojnih zgodbah). *Prispevki za novejšo zgodovino = Contributions to the contemporary history = Contributions á l'histoire contemporaine = Beiträge zur Zeitgeschichte*, letn. 58, št. 2, str. 191–205. Ljubljana : Inštitut za zgodovino delavskega gibanja.
- Kim, Y. J. (2009).** Archives and Museum Exhibitions Compared : with the Emphasis on the Exhibitions Held in Memory of the 60th Anniversary of National Foundation. 한국기록관리학회지 제9권 제2호 2009 *Korean Journal of Records Management*, Volume 9, Issue 2, str. 104–131.
- Kobal Grum, D. (2021).** *Vem, hočem, čutim: kognitivno-motivacijski vidiki čustev.* Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610604785>.
- Milivojević, Z. (2008).** *Emocije : razumevanje čustev v psihoterapiji.* Novi Sad : Psihopolis institut.

- Preußen – Versuch einer Bilanz*. Pridobljeno 25. 4. 2024 s spletne strani https://de.wikipedia.org/wiki/Preu%C3%9Fen_%E2%80%93_Versuch_einer_Bilanz.
- Razstave Arhiva Republike Slovenije*. Pridobljeno 10. 4. 2024 s spletne strani <https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/arhiv/o-arhivu/razstave-arhiva-republike-slovenije/>.
- Rosenwein, B. H. (2002)**. Worrying about Emotions in History. *The American Historical Review*, Vol. 107, No. 3, str. 821–845. DOI: <https://doi.org/10.1086/532498>.
- Rupčič, T. (2022)**. Old World Blues: Archivists – Keepers or Creators of Memory? Prispevek na konferenci *Archives & Emotions conference*, zvočni posnetek predavanja, pridobljeno 21. 2. 2024 s spletne strani: <https://www.um.edu.mt/maks/las/ourresearch/projectsandinitiatives/archivesemotionsconference/oldworldblues/>.
- Splošna deklaracija o arhivih, Mednarodni arhivski svet (MAS). Pridobljeno 20. 4. 2024 s spletne strani <https://www.gov.si/assets/organi-vsestavi/Arhiv-RS/Zakonodaja-2019/Mednarodni-standardi/Splosna-deklaracija-o-arhivih-MAS2009.doc>.
- Trofanenko, B. (2011)**. On difficult history displayed: the pedagogical challenges of interminable learning, *Museum Management and Curatorship*, 26:5, str. 481–495. DOI: www.doi.org/10.1080/09647775.2011.621733.
- Verginella, M. (2006)**. Nevzdržna krhkost zgodovine. *Acta histriae*, 14. 2, str. 335–338. Koper : Zgodovinsko društvo za Južno Primorsko = Capodistria : Società storica del Litorale.
- Vodopivec, P. (2004)**. Slovensko zgodovinopisje med tradicijo in inovacijo. *Prispevki za novejšo zgodovino = Contributions to the contemporary history = Contributions à l'histoire contemporaine = Beiträge zur Zeitgeschichte*, 44, št. 2, str. 19–29. Ljubljana : Inštitut za zgodovino delavskega gibanja.

SUMMARY

THE EFFECT OF EMOTIONS ON THE PREPARATION AND PERCEPTION OF ARCHIVAL EXHIBITIONS

Mojca Horvat

Archival Adviser, Regional Archives Maribor, Slovenia
Doctoral student, Alma Mater Europaea University
mojca.horvat@pokarh-mb.si

Archival materials, ranging from medieval charters on parchment, manuscripts, official records, plans, maps, legacies, photographs, and films to contemporary digital records on various media, represent irreplaceable evidence of past events and are an important part of our cultural heritage and national memory. As guardians of this treasure trove of memory, Slovenian public archives prepare exhibitions aimed at popularizing Slovenian archival heritage. In addition to physical exhibitions, various presentations in the virtual world are becoming increasingly popular. Archival material is highly suitable for online exhibitions due to its format, that accompany, or replace, physical exhibitions as well as apps and interactive audio-commentaries. These online exhibitions provide an enhanced perspective, embedding film into the exhibition or using zoom or transcription tools to study pieces in detail.

Despite the fact that exhibition preparation is not considered a primary but rather a secondary activity of archives, the number of archival exhibitions has been increasing lately. Most authors of archival exhibitions primarily focus on content, and perhaps for

this reason, despite their quality and professionalism, they sometimes remain somewhat overlooked by the public. It would be sensible to undertake a systematic evaluation of archival exhibitions to determine what arouses the most interest among visitors, what attracts them to visit and examine exhibition items and explanatory texts more closely. Emotions undoubtedly play a significant role in this process, influencing how individuals perceive and experience the world around them. Eliciting emotions with exhibition items can help visitors better connect and consequently understand the past.

It is important to realize that even when the author of an archival exhibition does not intend to evoke emotional reactions with a particular exhibit or content, some visitors may still experience them. Considering why certain historians and archivists exhibit a negative attitude towards exhibitions, documentary films, books, comics, computer games, etc., that incorporate emotions into historical representation, leads us to fear of emotional manipulation of the public. This fear is heightened by the lessons of the wars and totalitarianisms of the 20th century, which demonstrated how dangerous the effects of emotion-laden and politically subordinated history can be, and how often even the nation-building mission of history does not remain without negative consequences. However, turning a blind eye to the effects of emotions on the perception of history does not help solve these problems. This topic also needs to be seriously addressed.

This article will present the results of a Delphi study conducted with individual archivists who have extensive experience in preparing archival exhibitions, with the aim of preparing a reliable questionnaire for authors of archival exhibitions. The questionnaire deals with how authors of archival exhibitions attempt to attract visitors, how they select exhibition items, what views they have on exhibitions of original archival material, exhibitions of reproductions, online exhibitions, etc.

Combining the results of the archival questionnaire and the evaluation of archival exhibitions could provide guidelines for more effective setups of archival exhibitions.

O avtorici:

Mojca Horvat je po izobrazbi profesorica slovenskega in nemškega jezika, od leta 2023 je študentka doktorskega študija arhivistike. V Pokrajinskem arhivu Maribor je zaposlena od leta 2003, od leta 2006 kot arhivistka za starejše gradivo, kar pomeni predvsem gradivo zemljiških gospostev. Leta 2015 je pridobila naziv arhivska svetovalka. Vrsto let je usklajevala in izvajala pedagoško dejavnost v arhivu, razvila je nekatere inovativne programe: tematske učne ure, arhiv v kovčku, arhivske delavnice, cehovski sprehod ipd. Od leta 2014 do 2019 je bila nacionalna koordinatorka kulturno-umetnostne vzgoje za področje arhivov. Njeno raziskovalno delo obsega 137 bibliografskih enot, ki se nanašajo predvsem na novoveške zemljiške gosposke, trško upravo, arhivsko pedagogiko, urbarje in zgodovino zdravstva. Je tudi avtorica ali soavtorica 16 arhivskih razstav. Leta 2022 ji je za monografijo in razstavo Gospostvo Negova, kot ga slikajo arhivski viri Arhivsko društvo Slovenije podelilo Aškerčevo priznanje.

About the author:

Mojca Horvat is a professor of Slovene and German language, and has been a Ph.D. student in archival studies since 2023. She has been working at the Regional Archives Maribor since 2003, since 2006 as an archivist for older records, which means mainly records of landed estates. In 2015, she obtained the title of archival advisor. For a number of years she has coordinated and implemented educational activities in the archives, developing some innovative programmes: thematic lessons, archives in a suitcase, archival workshops, guild walk, etc. From 2014 to 2019, she was the national coordinator for cultural and artistic education in the field of archives. Her research work comprises 137 bibliographic units, mainly on modern landlords, market administration, archival pedagogy, tax registers and the history of health care. She is also the author or co-author of 16 archival exhibitions. In 2022, the Slovenian Archival Association awarded her the Aškerc Award for her monograph and exhibition Gospostvo Negova, as depicted in archival sources.